

Toponimie rădineșteană

ARCUȘ MARIN

Pe teritoriul Rădineștilor există o rețea toponimică importantă, „adevărată arhivă unde se păstrează amintirea atitor evenimente, întâmplări și fapte”¹ petrecute de-a lungul timpului în acest fragment de spațiu românesc.

Toponimele **Rădinești**, **Bibulești** și **Obirșia** sînt satele de moșneni care alcătuiesc localitatea **RĂDINEȘTI** la izvoarele pîriului Plosca, în zona dealurilor mijlocii ale Piemontului Getic.

Majoritatea oiconimelor își au originea în antroponime ca rezultat al evoluției așezărilor rurale din colectivități patriarhale străvechi derivînd din aceeași mare familie care se baza pe proprietatea devălmașă sau, mai tîrziu, din colectivități formate pe pămîntul unui proprietar al cărui nume l-au preluat².

Cele mai multe nume de sate românești sînt în formă plurală, nume care nu indică nici locul, nici stăpînirea, ci în primul rînd o comunitate umană.

Sistemul de denotație plurală se formează prin adăugarea sufixului [-ești] de origine tracă și implică deopotrivă un strămoș, o persoană care „a bătut parul” ab. inițio cu rudele lui, dar și ceea ce s-a adăugat și a evoluat pe acel loc.

Rădinești apare ca o comunitate umană în documentele secolului al XV-lea (1489, iulie 4)³, însă, după cum știm, obștile sătești ca verigi intermediare între evul mediu timpuriu și societățile anterioare își au originea în comunitățile gentilice⁴.

După opinia profesorului Gheorghe Bologan, în situația toponimelor terminate în [-ești] și [-eni] (nume de grup în toponimie) [-ești] are valoare posesivă, iar [-esc] este sinonim cu slavul [-ov].

În procesul natural de formare al toponimului sau antroponimului s-a trecut prin mai multe faze ;

	De ex.
a) nume comun (apelativ)	rad „bucuros, vesel”
b) poreclă	Radu
c) nume de persoană	Radu
d) adjectiv posesiv	Rădinești
e) toponim/antroponim ⁵	Rădinești/Rădinescu

Antroponimul **Rădinescu** apare în documentele despre Rădinești în secolul al XIX-lea în persoana lui Barbu Rădinescu sau Barbu Oprii, ctitorul primei biserici în anul 1812 (în Vâlcea), fiind format din toponim (așa cum interesantă genealogie a boierilor craiovești, sec. XV—XVI, derivă de la Craiova sau T. Vladimirescu de la numele satului natal Vladimir).

Tema cuvîntului **Rădinești** este **Radu**, împrumut slav cu foarte multe cuvinte derivate între care și **Rădița** — supranume și azi în Rădinești — sau **Rădin** din toponimicul **Rădinești**⁶.

Bibulești (Bibul + ești) este un oïconim relativ recent format de la antroponimul Bibulescu care a avut ca ascendent pe Bibă Ceașu, mic slujbaş în vremea turcilor.

Denumirea veche a fost **Piscu Rugului** și **Rugu** după cum atestă și documentele care există la Muzeul Satului Rădinești, nume ce se pronunță și azi mai frecvent decît denumirea oficială.

În legătură cu satul **Obîrșia**, cuvînt românesc în formă slavă (obrusije) „origine”⁷, menționăm că are ca derivat antroponimic porecla **Obîrșanu** — **Obîrșeni**, relația firească este deci tot de la toponim la antroponim.

Deși cu formă de singular, toponimul presupune mai întîi o comunitate umană avînd la bază entopicul **obîrșia** tocmai pentru că este partea superioară a văii și hidronimului Plosca.

În cadrul satelor, ca subunitate există cătunul „alb. ke-tund”, cuvînt din substratul comun româno-albanez⁸.

Unele toponime se referă la denivelările de teren sau denumesc configurația geografică mai veche sau mai nouă.

Cioaca „vîrf de deal”, **Palanga**, pantă de deal împădurită în formă de perdea; se rostește prin propagarea nazalității și alternanța consonantică (nc>ng) cf. bangă<bancă și lanbă<lampă. La fel **Stirmina**, care este tot o coastă împădurită de o parte și de alta a piscului cu același nume. **Treaptu** și **Treptulețu**, vîlceluși și pîrăiașe, au terenul dispus în trepte din cauza alunecărilor de teren — situație naturală care a

generat denumirea. **Treapt** mai înseamnă și pământ argilos, clisos, maluri⁹ așa cum este în realitate structura solului.

În categoria toponimelor de mai sus intră și **Capu Dealului** unde, după denumire, ar trebui să înceapă **Dealul Ploscuței**, dar se pare, mai degrabă că aici se termină dealul. (V. Harta toponimică). Capu Dealului ar trebui să fie socotit și locul unde se termină (începe !) Piscu Rugului deoarece sînt forme asemănătoare.

Totuși Capu Dealului unul este în Rădinești. El începe (se termină !) mult mai abrupt decît Piscu Rugului. Aceste forme de dealuri și interfluvii piemontane fragmentate monoclinale pe direcția nord-sud, datează, se pare, încă din perioada cuaternară a vieții pământului¹⁰.

Fiind într-o zonă de dealuri și văi cu păduri de fag și stejar, creșterea porcilor a fost și este o ocupație a locuitorilor, fapt marcat și de toponimele **Purcăreața** și **Cocini**.

Purcăreața este un element moștenit, destul de vechi căci apare în Anonimus Caransebesiensis cu sensul de „adăpost pentru porci”. Termenul există și regional ca apelativ cu sensul de locul unde zac porcii (sic) se odihnesc porcii și provine din lat. porcaricia, transmis și altor limbi romantice¹¹. Se pare că nu era vorba numai de creșterea și ținerea porcilor locuitorilor din satele de la obirșia văii Plosca, ci și de deplasări de porci din satele de la cîmpie aici în zone submontane la jir, un fenomen de tranșumanță specifică.

Referitor la rețeaua hidrografică menționăm că apa principală este pîrîul **Plosca** cu afluenții ei **Ploscuța de Sus** și **Ploscuța de Jos**.

Hidronimul **Plosca** apare în documentele Țării Românești la sfîrșitul secolului al XV-lea în același an cu atestarea documentară a Rădîneștilor la 1489¹². Plosca cu afluenții săi este o realitate geografică anterioară existenței omului pe aceste locuri.

Denumirea dată de locuitori are la bază numele comun, apelativul românesc **plosca** atestat numai prin antroponime și toponime ca și **Piperca de lapiper**. Plosca este o comună în județul Dolj și un pîrîu în județul Hunedoara. Toponimul se poate pune în legătură și cu omonimul său **plosca**, obiect frumos împodobit folosit la nunți din îndepărtate vremuri pentru a se cînta și înveseli oamenii, menționat și în balada populară Toma Alimoș (Toma, pîn', să isprăvească/li da **plosca** haiducească/pe jumate s-o golească...)

Unele toponime își au originea în nume de animale (Purcăreața, Piscu Ursului, Cerbu), nume de plante (Aninoasa, Frasinu, Gîrnicet, Iedera, Păru, Mesteacănu, Rugu, Piscu Rugului, Tutunia), nume de flori (Romanița), nume de insecte (Stupina, La Goangă), nume de păsări (Corbu) etc.

În situația toponimicelor cu originea în nume de animale, păsări, insecte, arbori sau arbuști, în procesul de toponimizare sensul insecte, arbori sau arbuști, în procesul de toponimizare sensul inițial de pisc, deal, vale, animale, păsări, arbori, insecte se pierde treptat ajungîndu-se la funcția nouă de identificare a unui loc¹⁴ ca în cazul antroponimelor.

Piscu Ursului, de exemplu, a avut sensul inițial de pisc, nume comun, apelativ, dar și entopic — termen geografic popular — de la care s-a ajuns la un nume propriu (toponim) cu anumite caracteristici între care cea principală fiind aceea că, pe acel pisc coborau urșii în sat, după cum au informat niște bătrîni în satul Obirșia.

La fel **Piscu Rugului**, cu înțelesul inițial de pisc cu anumite caracteristici între care și aceea că pe aici creșteau rugi de unde printr-un proces de denotație personală există și astăzi patronimicele **Rugeanu** la mai multe familii înrudite pe baza acestui element furnizat de toponimie.

În raport cu înțelesul numelui comun, numele de loc are o semnificație mai largă, însumînd apelativul ca pe o componentă lexicală și semantică. Apelativul se află într-un raport de includere și subordonare față de toponimul la baza căruia stă. Acest proces s-a produs în timp; entopicul este asorbit în toponim fără a mai avea funcția de semn relevant¹⁵, ci pur și simplu funcție toponimică. (nume de loc).

Multe nume de locuri constituie puncte de reper (de orientare) referindu-se la o persoană care a locuit/locuiește acolo, la un pom fructifer, un arbore, un adăpost, o plantație, o fîntînă, etc., menționîndu-se automat posesorul prin nume sau supranume, element sudat în sintagma toponimică.

În satele de la izvoarele pîrîului Plosca din comuna Dănciulești, județul Gorj există și toponime care păstrează amintirea unor fapte, obiecte sau evenimente istorice importante.

Dealul Muierii, ramificație a culmei Zănoaga ce se desprinde din vîrfurile Mușetoaia a Munților Parîng ține pînă la Craiova, fiind cel mai mare deal dintre Jiu și Olt.

În legătură cu toponimul **Dealul Muierii** bătrîni satelor și unele lucrări¹⁶ păstrează o istorioară pe care o rezumăm.

Tătarii așezați vremelnic prin aceste locuri se dădeau la ja-furi și barbarii de tot felul. Mai multe femei înarmate cu ce puteau, călări pe iepe fără minzi, cu părul despletit părînd a fi o redutabilă armată de cavaleri, au pornit asupra acestor hoarde în nechezatul continuu al iepelor care aveau minzii oprîți acasă și au izbutit a goni pe tătari (în altă variantă, pe turci) pe toată lungimea acelu deal pînă i-au trecut spre Craiova. De atunci acest deal s-a numit Dealul Muierii !

Deoarece dealul se distinge de la Novaci și Baia de Fier unde se află vestitul monument al naturii „PEȘTERA MU-IERILOR“, loc de refugiu pentru femeile și copiii așezărilor umane d'în apropiere în epoci vechi de puternice frămîntări sociale și năvăliri străine¹⁷ denumirea de **Dealul Muierii** poa-te fi pusă în legătură cu aceste situații fără a exclude mica istorioară cu iz de legendă. Sub această denumire dealul este cunoscut și numit de locuitorii comunelor din stînga și din dreapta, de la munte pînă la Craiova unde se pierde în cîm-pie ; el nu are întreruperi, ci doar piscuri (ramificații) laterale.

Pe culmea **Dealului Muierii** este **Drumul Dealului Muierii**, drum străvechi, dacic, între Sarmizegetuza și Sucidava¹⁸ pa-rarel cu șoseaua comunală, județeană și națională Obîrșia — Craiova folosit odinioară pentru a transporta la tîrgul Craiova unele produse (băutură, lemne, vite) contra unor produse cerealiere sau bani. Oomenii foloseau acest drum mai ferit, mai ascuns, pentru a nu fi oprîți de poteră/autorități pe par-curs pînă la Craiova și pentru ca vitele să meargă mai ușor cu carul deoarece nu era piatră să le bată la picioare.

În legătură cu toponimul **La Tapă** bătrînii povestesc că pe vremea lui Vlad Țepeș administrația satului Obîrșia con-stituia divan de judecată și în prezența obștei, după un a-numit ritual, hoții și criminalii erau trași în țeapă. Această as-pră lege se aplica peste tot deoarece se pare că și în celelalte sate au existat astfel de toponime (Licurici, Roșia de Amara-die ș.aș).

Toponimul **Pogoane** amintește de faptul că locuitorii sa-tului Obîrșia, în partea de nord, lucrau ca pâlmași, ori în dijmă acele pogoane, proprietatea unui fost boier vilcean, colonelul Paparizu. Spre bătrînețe boierul a vîndut o parte din pămînt unor țărani mai înstăriți, iar în anul 1945 prin reforma agrară 32 ha. (64 pogoane) au fost date comunei Rădinești unde s-a făcut izlaz comunal.

Vâlcea **lu Mereu**. Entopicul **vilcea** (vale mică, îngustă)

în rostirea dialectală a oamenilor a fost asociată cu numele propriu în genitiv (de fapt un supranume) **lu Mereu** avîndu-se în vedere că acolo avea bordeiul acest om sărac rămas în conștiința posterității prin supranume. Ca adverb **mereu** are o semantică anume referindu-se la o activitate care nu se întrerupe, probabil munca pe moșia amintitului boier din comuna Tina, județul Vîlcea.

La Goangă. Locuitorul Gheorghe Vasile Radu zis și Goangă, probabil pentru statura lui mică sau pentru că trăia izolat în mijlocul livezilor și al florilor, a cumpărat de la colonelul Păparizu între anii 1940—1945 un conac și cîteva pogoane în jur, după cum a povestit bătrînul însuși în anul 1978.

L-am vizitat în anul 1976 și 1978 cu un grup de elevi de la Școala Gimnazială Rădinești (Arcuș M. Ileana, Arcuș M. C-tin, Roșca I. Alin ș.a.) cu care ocazie am pus și o placă pe un stejar secular: „Ocrotiți-l! Monument al naturii”.

Bătrînul era încă viguros, soția mai sprintenă, cam neajutorați, așezați în mijlocul naturii fermecătoare ca-n basme, avînd aproape 1 km. pînă la așezările omenesti grupate.

Toponimele **Murgociu**, **Oana**, **Oveselu**, **Piperca** și altele par a fi încă enigme.

Murgociu este o vîlcea și un pîrîiaș la baza Dealului Rădineștilor. Primele locuințe ale rădineștilor coborîți de pe deal aici s-au făcut. Probabil oamenii au asociat locul cu starea de amurg sau crepusculul zilei. Expresia „a intrat murga în sat” exprimă plastic această situație a lăsării serii, iar expresia „a intrat alba în sat” se referă la ivirea luminii, a dimineții.

În legătură cu **Oana**, tot vîlcea și pîrîiaș ce pornește din culmea Dealului Muierii spre apus, credem că este vorba de vreo femeie **Ioana** care a avut casă acolo. Toponimul **Oana** provine de la antroponim, mai ales dacă femeia rostea nazal, prin afereza lui (I).

Toponimele **Oveselu** și **Piperca** rămîn încă problemele deschise.

Numele de locuri sînt vechi și foarte vechi atribuite de oameni în împrejurări diverse ca o necesitate a conviețuirii acestora.

„Se știe că pentru conștiința noastră un obiect nu există decît dacă are nume” (I. Jordan).

Răspunzînd acestui imperativ, din nevoi practice, pornind de la realitate, creatorii de semne au dat aceeași de-

numire apei, văii, piscului (Aninoasa, Piperca, Rugu, Treaptu ș. a.).

De remarcat apoi sensibilitatea oamenilor avînd în vedere considerente naturale cum ar fi alunecările de teren (Fundătură, Ripă, Treaptu) sau mărirea locurilor în forme perechi între toponimul primitiv și toponimul derivat (Frasinu — Frășioru, Plosca — Ploscuța, Treaptu — Treptulețu, Viu — Viuleț) în care diminutivele derivate crează o situație antonimică¹⁹ în conformitate cu realitatea.

Generațiile, din tată în fiu, respectă numirile tradiționale și la nevoie atribuie nume noi locurilor (supranume semnelor) fără a greși sau a fi nefirești obștei.

N O T E

- 1 Iorgu Iordan, Toponimia românească, Edit. Acad. R.P.R., Buc., 1963, pag. 2
- 2 V. Geografia economică a României, II, Acad. R.S.R., Buc., 1984, pag. 42
- 3 Apud P.P. Panaitescu, Doc. Țării Românești, Acad. R.S.R., pag. 380—381
- 4 P.P. Panaitescu, Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova, Acad. R.P.R., Buc., 1964, pag. 7 și următoarele...
- 5 xxx Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, Edit. Acad. R.S.R., Buc., 1981, paf. XXIX (DERS)
- 6 Cristian Ionescu, Mică enciclopedie onomastică, Buc., 1975, pag. 279
În legătură cu originea și numele satului Rădineșii, într-o ipoteză folclorică, a se vedea Povestea satelor Rădina și Rădinița din județul clorică, a se vedea Povestea satelor Rădina și Rădinița din județul Dolj, în: *Legende geografice românești*, Edit. pentru Turism, Buc., 1974, pag. 86—89
(Rădina avea pămînt „din apă pînă-n piatră” și oamenii munceau în deplină frățietate).
De asemenea, I. Iordan, DNFR., pag. 393
- 7 DERS, Buc., 1981, pag. 158
- 8 I.I. Rusu, Elemente autohtone în limba română, Acad. R.S.R., Buc., 1970, pag. 149
- 9 xxx Glosar dialectal Oltenia, Acad. R.S.R., Buc., 1967, pag. 116
- 10 Lucia Bădea, Subcarpații dintre Cerna Oltețului și Gilort, Acad. R.S.R., Buc., 1967, pag. 74
- 11 I. Iordan, Toponimia..... pag. 552
- 12 cf. DRH, I, B, T. R., pag. 350, Doc. 109
- 13 DERS, pag. 175
- 14 Emilian M. Bureșea, Relația dintre toponimic și apelativ în Oltenia, Limba română, nr. 3/1975, pag. 207—214
- 15 Viorica Florea, Raportul dintre înțelesul numelor de locuri și al numerelor comune corespunzătoare, Limba română nr. 3/1975, pag. 216—220
- 16 I. Haiduceșcu, Ciobanu ș.a., Geografia descriptivă a județului Gorj, Tîrgu-Jiu, 1889, pag. 107
- 17 I. Nițulescu, Baia de Fier, Monografie, Edit. Litera, Buc., 1972, pag. 220
- 18 V. Litua, Studii și cercetări, III, Tîrgu-Jiu, 1986, pag. 100
- 19 Gh. Bolocan, Modele derivate în toponimie, Limba română nr. 3/1975, pag. 188—190

TOPONIME În cadrul localității RĂDINEȘTI

CONSILIUL POPULAR
DÂNDIULEȘTI
Harta Institutului de
Proiectare - Ilfov, 1976

LEGENDA

- Drum județean
- Limită județ
- Pădură
- Sat
- Cămin

